

Milde og strenge højesteretsdommere

Af kandidatstipendiat, cand. jur. MOGENS MOE

1. *Votering under navn.*

Ved L. 125/1958, der ændrede retsplejelovens § 218, indførtes med virkning fra 1. 7. 1958 den voteringsordning i Højesteret, at de deltagende dommers navne skulle angives i domme og eventuelle dissenser.

Dette betegnede den foreløbige afslutning på en lang udvikling. I enevældens tid fik offentligheden kun kendskab til domsslutningen. Ved en lov fra 1856 blev det pålagt Højesteret at begrunde dommene. I 1926 fremsatte justitsminister Steincke et lovforslag om offentlig votering i Højesteret. Forslaget, der mødte modstand både fra Højesteret og Venstre og Konservative, kunne ikke vedtages. I de følgende år blev det genfremsat talrige gange. I 1936 nåede Rigsdagen frem til det kompromis, at Højesteret i dommene skulle angive eventuelt forskellige resultater med begrundelser og stemmetal, men ikke navne.

Kravet om offentlig votering kom frem igen med en udvalgsbetænkning fra 1956¹). Udvalget var enig om, at stemmeafgivning burde ske under navn. Det mente, at den fulde klarhed over en højesteretsdoms rækkevidde og præjudikathetydning kun kunne opnås ved kendskab til de enkelte dommers votering, ligesom et sådant kendskab ville virke fremmende for den retsudvikling, der sker gennem anerkendelsen af nye retstanker²). Men mens udvalgets flertal — to medlemmer — foreslog offentlig votering, ville mindretallet — en højesteretsdommer — ikke gå videre end til stemmeafgivning under navn. Højesteret udtalte sig atter mod offentlig votering, men havde ikke noget imod votering under navn. Justitsministeriet sluttede sig da til udvalgets mindst vidtgående forslag „under hensyn til den betydelige forbedring, der efter ministeriets opfattelse [lå] heri“.

I Folketinget fik det fremsatte lovforslag almindelig tilslutning. Dog strøg man under udvalgsbehandlingen mellem 1. og 2. behandling forslaget bestemmelse om enkeltvotering. Folketinget lagde ligesom betænkningen vægt på kendskabet til de en-

¹) Betænkning nr. 164/1956 om højesteretssagførerprøven, offentlig votering i Højesteret, bevisumiddelbarhed ved Højesteret og Højesterets kompetence i straffesager. — Den historiske udvikling er gennemgået s. 28 ff.

²) Betænkning nr. 164/1956 s. 32.

kelte dommeres votering, men desuden håbede man at få mere udførlige begrundelser i dommene³)⁴).

Denne undersøgelse af de enkelte dommeres stemmeafgivning i de vigtigste typer af sager kan muligvis bidrage til en præcisere vurdering af de enkelte dommeres stillingtagen. Fagfolk, der hyppigt læser domme i straffesager, vil uundgåeligt få en fornemmelse af, at der er udprægede forskelle i de enkelte højsteretsdommeres votering. Nogle dommere er milde, har en relativt stor tilbøjelighed til at følge forsvaret, andre er strenge, man træffer dem næsten altid på anklagemyndighedens side. Det, jeg har forsøgt her, er at erstatte min fornemmelse af disse forhold med en mere omhyggelig analyse.

Undersøgelsen kan også ses i et andet perspektiv. Dommerindividualitet og dommeradfærd har været genstand for mange undersøgelser gennem det sidste halvt hundrede år. Kendte er navnlig undersøgelserne vedrørende den amerikanske Højesteret, der påviser en meget konsistent adfærd hos dommerne; man kan med god mening graduere dommerne som mere eller mindre liberale/konservative i forskellige sagsgrupper⁵).

Herhjemme er også foretaget undersøgelser, der viser forskelle mellem enkelte dommere. v. Eyben har stillet et stort antal dommere over for et spørgeskema med en række tænkte tilfælde. Der var betydelige forskelle i dommernes strafudmåling⁶). Ingstrup har påvist, at to dommere i samme underretskreds i de første

³) Justitsministeren (Hans Hækkerup) udtalte under 3. behandling (Folketingets forhandlinger 1957/58 sp. 3939): „... jeg har haft den opfattelse, at der fra alle sider i udvalget var enighed om, at hvis den ændring, der nu sker med hensyn til dommeranonymiteten, ikke inden for en overskuelig tid satte sig spor i bedre og mere oplysende præmisser i højsteretsdommene, ville det høje ting være indstillet på at tage spørgsmålet op til ny behandling.“

⁴) Fhv. justitsminister Helga Pedersen udtalte under 1. behandling (Folketingets forhandlinger 1957/58 sp. 515): „Jeg tror, at en sådan ordning vil medvirke til, at vi får vor højeste domstol sammensat af stærke og frie personer, eller tør jeg sige personligheder, der har deres mening og også har mod til at sige, hvorfor de har den.“

⁵) Se navnlig Glendon Schubert: *The Judicial Mind* (Evanston 1965). I Glendon Schubert & Davidson (ed.): *Comparative Judicial Behavior* (New York 1969) er samlet en række artikler af tilsvarende karakter om en del forskellige landes højeste domstole.

En stor del af de øvrige udenlandske undersøgelser er helt eller delvis optaget i Glendon Schubert (ed.): *Judicial Behavior* (Chicago 1964). Nævnes bør desuden Roger Hood: *Sentencing in Magistrates' Courts* (London 1962). En oversigt er givet i Vilhelm Aubert: *Retssosiologi* (Oslo 1968) s. 141 ff.

⁶) Strafudmåling (København 1950). På finske dommere er en spørgeskemateknik anvendt af Klaus Mäkelä (*Acta Sociologica* 1966 s. 42—67).

1½ år efter straffelovsændringen i 1961 anvendte de to former, for betinget dom, domsudsættelse og eksekutionsudsættelse, i væsentligt forskelligt omfang⁷⁾. I den forbindelse skal det bemærkes, at man vel må vente, at højsteretsdommerne er mindst tilbageholdende med at lade deres individualitet komme til udtryk. De har nået slutpunktet af deres karriere, og de har ingen overordnede domstole at rette sig efter.

Undersøgelsen vil først og fremmest belyse dommernes mildhed/strengthed i forhold til hverandre. Redegørelsen er ordnet således, at dette hovedproblem er behandlet i afsnit 2—5; i afsnit 2 og 3 er redegjort for materiale og metode, i afsnit 4 er undersøgelsens væsentligste resultater gennemgået, og i afsnit 5 er redegjort for de forbehold, der må knyttes til tallene. I afsnit 6 er meddelt nogle tal, der måske kan uddybe resultaterne fra afsnit 4. I afsnit 7 er det forhåndenværende materiale søgt udnyttet til en sammenligning af Højesteret og landsretterne. Endelig er i afsnit 8 dommernes mildhed/strengthed søgt sammenholdt med deres baggrund.

Undersøgelsen har metodisk den fordel, at den kan støtte sig til faktisk afsagte domme og ikke må nøjes med svar på spørgeskemaer⁸⁾. Det er endvidere en fordel, at man kan registrere forskellige dommers holdning til samme sag.

Om dommerindividualitet er en retlig eller ikke-retlig faktor, er det ikke nødvendigt at tage stilling til her⁹⁾. Det skal blot anføres, at forskelle i votering kan være udtryk for en forskellig politik m. h. t. f. eks. specialprævention og generalprævention; det ligger klart inden for det retsliges rammer. Men i visse til-

⁷⁾ Juristen 1964 s. 318—320.

⁸⁾ Problemet om anvendelse af fiktive tilfælde til undersøgelse af strafudmålingsfaktorer er genstand for en diskussion i Kriminologisches Journal 1969 nr. 2 og 1970 nr. 1.

⁹⁾ Aubert: Retssosiologi (Oslo 1968) s. 141 går uden videre ud fra, at der er tale om ikke-retlige faktorer. I sin anmeldelse af bogen har højsteretsdommer Louis le Maire givet udtryk for en anden opfattelse, Ugeskrift for Retsvæsen 1969 B. 192: „Bogens afsnit om domstolene er måske det, der har mest umiddelbar juridisk interesse. De amerikanske undersøgelser af dissenser i højsteretsdomme må dog tages med det forbehold, der ligger i den politiske infiltration. At højsteretsdommere, når de er uenige, må være påvirkede af ikke-retlige faktorer, er det vanskeligt at acceptere. Man kan ikke, som det er sagt, hævde, at når en sag kommer for højsteret, og dommerne er uenige om det juridiske, betyder det, at man er kommet til grænsen for det, der kan afgøres på grundlag af rent juridiske betragtninger. Selv den reneste jura behøver ikke at være entydig, ligesom læger, der stiller indbyrdes afvigende diagnoser, ikke dermed bevæger sig udenfor det lægeliges område eller i umiddelbar nærhed af dets grænser.“

fælde kan sådanne forskelle igen tilskrives andre, mere individuelle faktorer¹⁰).

2. *Materiale.*

Som materiale er taget to grupper af straffesager ved Højesteret. Gruppe 1) omfatter færdselssager, der er så alvorlige, at anklagemyndigheden har påstået kørekortfrakendelse; disse sager findes i UfR under „Automobiler I“. Gruppe 2) omfatter domme, der er optaget i UfR under rubrum „Betinget dom“; uenighed i Højesteret i disse sager vil næsten altid være uenighed om, hvorvidt dommen skal være ubetinget eller betinget. De to grupper er de to største grupper af straffesager for Højesteret, og de udgør tilsammen omkring halvdelen af alle straffesager for Højesteret¹¹).

Den enhed, der anvendes i det følgende, er afgørelsen. For hver tiltalt træffes en afgørelse. Samme dom kan således omfatte flere afgørelser. I en afgørelse deltager et antal dommere, der hver afgiver én stemme. En afgørelse, til hvilken der er afgivet dissens, kaldes en delt afgørelse. Denne terminologi er valgt for at understrege, at både stemmerne i flertal og mindretal tæles med i undersøgelsen.

Gruppe 1), alvorligere færdselssager, indeholder 158 afgørelser fra perioden 1. 7. 1958 — 31. 12. 1969, hvoraf 67 delte. Gruppe 2) indeholder 102 afgørelser fra samme periode, heraf 61 delte. De to grupper er utvivlsomt dem, der indeholder det største antal delte afgørelser.

3. *Metode*¹²).

Kun i de delte afgørelser kan man umiddelbart sammenligne de enkelte dommere. I hver af disse afgørelser kan man foretage en tvedeling af stemmerne, i milde og strenge. F. eks. kan man have en delt afgørelse, hvor nogle dommere stemmer for, at tiltalte skal beholde kørekortet, mens de andre vil fratage det for

¹⁰) I det tilfælde, der er refereret nedenfor i note 24, kunne frihedsstraf begrundes nærmere f. eks. ved henvisning til generalpræventive hensyn.

¹¹) Ifølge kriminalstatistikken traf Højesteret i årene 1959—1967 394 afgørelser i straffesager. Heraf hører 113 til gruppe 1) og 80 til gruppe 2). Tilsammen hører således 193 afgørelser eller 49 % til undersøgelsens grupper.

¹²) Man kunne i stedet sammenligne dommerne to og to. Det er også forsøgt. Ved undersøgelsens materiale er der imidlertid den ulempe, at dommerne taget to og to kun har deltaget sammen ved pådømmelsen af sager i et ringe antal tilfælde. Det er heller ikke nemt at overskue et sådant materiale af sammenligninger to og to.

½ år; her har de førstnævnte dommere stemt mildt, de sidstnævnte strengt. For hver af de førstnævnte tælles 1 mild stemme, for hver af de sidstnævnte 1 streng stemme. For hver enkelt dommer tælles endvidere op, hvor mange milde stemmer og hvor mange strenge stemmer han har. F. eks. kan en dommer (dommer F i tabel 1) have deltaget i 28 delte afgørelser og her have befundet sig i den milde del 21 gange og i den strenge del 7 gange.

Ved vurderingen af, hvad der er mildt eller strengt, har jeg søgt at sætte mig ind i, hvordan dommerne selv ville opfatte det¹³). Så vidt det kan ses af påstandene falder dette i de tilfælde, der omfattes af undersøgelsen, sammen med, hvad forsvaret og anklagemyndigheden ville vurdere som mildt eller strengt¹⁴). I de få tilfælde, hvor der har været mere end to meninger, er tvedelingen sket ved de store valg¹⁵).

¹³) Dommere kan i medfør af retsplejelovens § 216 stk. 1 3. pkt. komme til at tage stilling til, hvad der er mildest. For højesteretsdommere sker det sjældent, men se dog U 1952. 1014 H: Landsretten havde med 3 stemmer mod 3 og retsformandens stemme som udslagsgivende frakendt tiltalte kørekortet. Højesteret, der i øvrigt ikke fandt grundlag for frakendelse, udtalte, at landsretten burde have anvendt gunstighedskriteriet.

Af betydning er navnlig landsretternes 3—3 afgørelser. Se f. eks. U 1965. 852 VLD (30 dages fængsel betinget under 2 års tilsyn + bøde på 250 kr. anset for mildere end 14 dages hæfte ubetinget) og U 1963. 300 VLD (bøde på 800 kr. anset for mildere end bøde på 500 kr. + kørekortsfrakendelse for ½ år).

¹⁴) Det er almindeligt, at dommere, der vil lade tiltalte få en betinget dom, til gengæld udmåler en længere straf end de andre. Det mest ekstreme tilfælde er vist U 1965.852 H (retten delte sig mellem 14 dages hæfte ubetinget og 30 dages fængsel betinget under 2 års tilsyn + bøde på 250 kr.). I alle de tilfælde, der er omfattet af undersøgelsen, har jeg dog anset den betingede dom for det mildeste.

Det sker også, at dommere, der vil lade tiltalte beholde kørekortet, til gengæld giver ham en højere bøde end de andre. Et af de mest ekstreme tilfælde er U 1959.273 (retten delte sig mellem bøde på 4000 kr. og bøde på 1000 kr. + kørekortsfrakendelse for 1½ år). I alle de tilfælde, der er omfattet af undersøgelsen, har jeg anset det for mildest, når tiltalte beholdt kørekortet.

Et særligt tilfælde er U 1965.94, hvor nogle dommere ville give fængsel i 8 mdr. og frakende kørekortet for 10 år, mens de andre ville give fængsel i 6 mdr. og frakende kørekortet for bestandig (tiltalte 35 år gammel). Det sidste er vurderet som det strengeste.

¹⁵) I en færdselssag (U 1967.139) ville alle dommerne give samme bøde, men nogle ville frakende kørekortet for 1 år, nogle for ½ år og nogle ville ikke frakende det; her er alene dem, der ikke ville frakende kørekortet, anset for milde.

I en anden sag (U 1964.794) ville nogle dommere give 3 mdr. fængsel ubetinget, nogle 2 mdr. ubetinget fængsel kombineret med 3 mdr. betinget fængsel og nogle 3 mdr. fængsel betinget; her er alene den sidste gruppe anset for mild.

I tabel 1 og 2 er resultaterne gjort op for hver af de to grupper. Hver af de 15 nuværende dommere har deltaget i 13—37 delte afgørelser i gruppe 1) og 11—35 delte afgørelser i gruppe 2). Forskellene i antallet af deltagelser skyldes navnlig, at dommerne har haft embedsperioder af forskellig længde. Dommerne kan imidlertid sammenlignes inden for de enkelte grupper, når man udregner, hvor stor en del de milde stemmer udgør af den pågældende dommers samlede stemmetal.

For at øge overskueligheden er de nuværende dommere ordnet i rækkefølge efter deres andel af milde stemmer. Dette giver endvidere mulighed for at sammenligne samme dommers placering i de to grupper af sager.

4. Sammenligningen af dommerne på grundlag af delte afgørelser.

Undersøgelsens væsentligste resultater er samlet i tabellerne 1 og 2 (se bagest). For at forebygge følgerne af overfortolkninger af undersøgelsens resultater er dommerne alene angivet ved en bogstavbetegnelse (i lodtrækningsorden).

Tallene demonstrerer, at nogle dommere er ganske klart mildere eller strengere end andre. Forskellene i hvert fald ved de ekstremt placerede dommere er så store, at der ikke kan være tale om tilfældigheder.

Ved alvorligere færdselssager (tabel 1) skiller navnlig dommerne S og U sig ud med henholdsvis kun 3 % og 0 % milde afgørelser. Op til den trediestrengeste dommer er der et spring på 33 %. De øvrige dommere fordeler sig mere jævnt op ad skalaen. Den mildeste er C med 92 % milde stemmer.

Ved sager med spørgsmål om betinget dom (tabel 2) skiller dommerne C og J sig ud i den milde ende. Til den trediemildeste dommer er der et spring på 27 %. Her kan man vel tale om en stor midtergruppe med 33—53 % milde stemmer. De strengeste dommere er igen S og U.

Sammenligner man tabel 1 og 2 vil man få det indtryk, at dommernes indstilling til de to grupper af sager er noget forskellig. Det, man imidlertid navnlig skal hæfte sig ved, er, at de tre dommere, der har tegnet sig for de mest ekstreme placeringer — C, U og S — placerer sig på praktisk talt samme plads i de to tabeller.

De påviste tendenser hos de enkelte dommere kan vel sammenfattes derhen, at udfaldet af en sag, der er indbragt for Højesteret, i et vist omfang afhænger af, hvorledes dommerkollegiet tilfældigvis er sammensat.

Man kan forsøge at udbygge billedet af dommernes stemmemæssige adfærd ved at se, hvor ofte de er med i delte afgørelser.

I tabel 1 og 2 er angivet tal for dette. Det er ikke nemt at se nogen sammenhæng i tallene. Skal noget fremhæves, må det nok være, at forskellene mellem dommerne ikke er så drabelige, ved alvorligere færdselssager (tabel 1) varierer hyppigheden af delte afgørelser mellem 33 % og 52 %, ved spørgsmål om betinget dom mellem 43 % og 73 %. Men under alle omstændigheder bidrager tallene til karakteristikken af den enkelte dommer.

Man må vente, at sandsynligheden for, at retten deler sig, er større, jo større antallet af deltagende dommere er. Undersøgelsen bekræfter det. De 439 stemmer i delte afgørelser i tabel 1 fordeler sig på 67 afgørelser, svarende til et gennemsnit på 6,6 dommere pr. afgørelse; i de enstemmige afgørelser er gennemsnittet 6,3 dommere pr. afgørelse (575:91). Tilsvarende er gennemsnittet ved delte afgørelser i tabel 2 6,6 dommere (399:61) og ved enstemmige 6,3 dommere (259:41).

En speciel del af billedet af dommernes stemmemæssige adfærd er de „ensomme“ dissenser, dissenser, hvor en dommer ikke har fået følgeskab af andre. De er ikke særligt hyppige. Ved alvorligere færdselssager har 12 ud af 67 delte afgørelser sådanne ensomme dissenser; det er altså mindre end $\frac{1}{5}$. Ved spørgsmål om betinget dom bemærker man, at en enkelt dommer, J, tegner sig for $\frac{1}{2}$ — 7 af 14 — af de ensomme dissenser.

5. Nogle forbehold.

Til undersøgelsesresultaterne i afsnit 4 må knyttes betydelige forbehold både på grund af materialets karakter og den anvendte metode.

Materialet er meget lille. De nuværende dommere har måttet placeres på grundlag af 11—37 stemmer. Man kan derfor ikke lægge meget i mindre forskelle.

Men selv om materialet er lille, er det alligevel behandlet på en måde, der kan skjule nuancer. At en dommer sommetider stemmer strengt, sommetider mildt kan være udtryk for, at han i visse former for sager altid stemmer strengt, i visse former for sager altid mildt; f. eks. kunne man tænke sig, at en dommer altid stemmer strengt i dyreværnsager, men i øvrigt altid mildt¹⁶).

Også andre nuancer kan tænkes at mangle. Måske er nogle dommere særlig tilbøjelige til at danne gruppe sammen. Det kan imidlertid ikke ses af materialet uden hjælp af avancerede matematiske metoder.

Den alvorligste indvending mod den anvendte metode er imidlertid følgende: Den simple optælling af milde og strenge stem-

¹⁶) I gruppe 2) har sædelighedsforbrydelser været skilt ud til behandling for sig, men det har ikke givet noget klart billede.

mer ville kun være fuldstændig nøjagtig, hvis alle undersøgelses 21 dommere havde deltaget i hver afgørelse. En dommers placering på den milde eller strenge side afhænger af, sammen med hvem han har pådømt sagen. Man kunne f. eks. risikere, at en dommer næsten hver gang var sammen med 4 eller 6 strenge dommere; så kommer det nemt til at se ud som om han er mildere, end han i virkeligheden er i forhold til samtlige dommere.

Heldigvis fremgår det af materialet, at dommerne er blevet blandet nogenlunde godt under afgørelsen af de 67 + 61 sager. Det skulle også følge af Højesterets arbejdsmåde. Dommerne fordeles — bortset fra formanden for anke- og kæremålsudvalget — med 7 dommere i hver af Højesterets to afdelinger. Afdelingernes sammensætning ændres som regel 4 gange årligt efter regler, som medfører, at en dommer såvidt muligt efterhånden kommer til at samarbejde med alle sine kolleger. Sagerne fordeles endvidere mellem afdelingerne uafhængigt af, hvilke emner de omfatter¹⁷⁾.

Det skal også fremhæves, at undersøgelsesresultaterne er et produkt af netop den periodes domme, som indgår i undersøgelsen. Med en anden undersøgelsesperiode ville man måske få andre resultater. F. eks. tør det ikke helt udelukkes, at visse dommere m. h. t. spørgsmålet om betinget dom har ændret holdning, således at en sammentælling, der omfatter både deres tidligere strenge og deres nuværende milde stemmer, ikke giver en god forudsigtelse for deres fremtidige stemmemæssige adfærd¹⁸⁾.

6. Enstemmige afgørelser.

Stemmer i enstemmige afgørelser kan ikke vurderes på samme måde som stemmer i delte afgørelser. Men man kan omskrive kriteriet mild/streng. Man kan se på, om afgørelsen (nærmest) følger forsvaret eller anklagemyndigheden, om afgørelsen er en sejr for den ene eller anden part. Ved de enstemmige afgørelser forekommer det ganske vist ofte, at forsvaret anker til formildelse, anklagemyndigheden til skærpelse, og at afgørelsen stadfæstes. Her kan man imidlertid lægge vægten på, hvem der har taget initiativet til anken, typisk ved at opnå tredieinstansbevilning fra justitsministeriet. Stadfæstelse betragtes således som et nederlag for den part, der har taget initiativet til anken.

Man kan gøre sig den forestilling, at enstemmige afgørelser for en stor del er sådanne, som set med højesteretsøjne er op-

¹⁷⁾ Se nærmere Victor Hansen i *Juristen* 1961.175 f.

¹⁸⁾ Inden for gruppe 1), alvorligere færdsels-sager, nævner Theodor Petersen i *Juristen* 1963.5 note 8 et eksempel på en dommer, der ændrer holdning.

lagte. Fordeles sådanne „oplagte“ sager tilfældigt blandt dommerne, skulle alle disse opnå samme procentdel stemmer, der følger forsvaret. Men man kan endvidere forestille sig, at visse sager, der ikke er helt „oplagte“, alligevel er blevet afgjort enstemmigt til gunst for forsvaret, fordi alle de deltagende dommere er milde, eller fordi et mindretal af deltagende strenge dommere gav afkald på at dissentiere. Og tilsvarende kan man forestille sig, at visse ikke helt „oplagte“ sager er blevet afgjort enstemmigt til gunst for anklagemyndigheden, fordi alle de deltagende dommere er strenge, eller fordi et mindretal af deltagende milde dommere gav afkald på at dissentiere.

Alt i alt skulle dette have til resultat, at milde dommere i enstemmige afgørelser har en højere procentdel af stemmer, der følger forsvaret, end strenge dommere. På den anden side skulle forskellene være mindre end ved de delte afgørelser.

Ser man på de enkelte dommere i tabel 1 og 2, kan det være svært at se en sådan sammenhæng. Ved at dele dommerne i tre grupper, de mildeste 5, de mellemste 5 og de strengeste 5, kan man imidlertid gøre billedet klarere.

I tabel 2, spørgsmål om betinget dom, træder den ventede forskel derved klart frem. Hos de mildeste dommere har 52 % af stemmerne fulgt forsvaret, hos de mellemste gælder det 42 % af stemmerne, og hos de strengeste dommere har kun 36 % af stemmerne fulgt forsvaret¹⁹⁾.

I tabel 1, alvorligere færdsselsager, er forskellene derimod ubetydelige.

Fortolket som ovenfor underbygger oplysningerne om stemmeafgivningen i enstemmige afgørelser — i hvert fald i gruppe 2) — den klassifikation, der er foretaget på grundlag af de delte afgørelser. Resultatet af nærværende afsnit kan også udtrykkes på en anden måde: Selv om en afgørelse fremtræder som enstemmig, er der alligevel en svag sandsynlighed for, at udfaldet er blevet påvirket af, om det er milde eller strenge dommere, der har deltaget i afgørelsen.

7. Er højesteretsdommere strengere end landsdommere?

Hvis højesteretsdommere — taget under et — hverken er mildere eller strengere end landsdommere, kunne man vente, at der var lige mange skærpedelser og formildelser ved Højesteret. At der er lige mange, kan med et kort udtryk kaldes „balance“ mellem

¹⁹⁾ Det skal bemærkes, at andelen af milde stemmer i de delte afgørelser for de tre grupper af dommere er henholdsvis 65 %, 43 % og 25 %.

skærper og formildelser. Af kriminalstatistikken fremgår imidlertid, at der er 3 gange flere skærper end formildelser²⁰).

På grundlag af nærværende materiale, der kun udgør en del af alle straffesagerne ved Højesteret, kan man ikke forklare denne forskel. Men en analyse af det materiale, der er for hånden, kan måske bruges til at opstille nogle hypoteser²¹).

I tabel 3 og 4 er givet tal for hver af de to grupper af sager.

Ved alvorligere færdselsager har Højesteret skærpet 88 afgørelser, stadfæstet 60 og kun formildet 10²²). Der er altså meget langt fra at være „balance“ mellem skærper og formildelser, forholdet mellem dem er 8,8.

Undersøgelsen af, hvem der har anket, synes at give en første del af en forklaring. Anklagemyndigheden har nemlig anket 3,1 gange så mange afgørelser som de tiltalte (120 mod 39). Og det sker uhyre sjældent, at Højesteret svarer den part, der har taget initiativ til anke, med et ringere resultat — også selv om der er kontraanket²³). Når anklagemyndigheden anker, kan resultatet blive skærpelse eller stadfæstelse. Når tiltalte anker, kan resultatet blive formildelse eller stadfæstelse. Når anklagemyndigheden anker tre gange så ofte som de tiltalte, er det ikke mærkeligt, at der bliver flere skærper end formildelser.

Dette synes dog ikke at kunne være hele forklaringen. Anklagemyndigheden havde nemlig succes (d. v. s. opnåede skærpelse) med 71 % af sine anker, de tiltalte havde kun succes (d. v. s. opnåede formildelse) med 26 % af deres.

²⁰) Ifølge kriminalstatistikken 1959—1967 ser regnskabet for disse 9 år således ud:

Stadfæstelse	179
Skærpelse	152
Formildelse	50
I øvrigt	13
I alt	394

²¹) En analyse af de samme to grupper af sager fra UfR 1965—1969 er foretaget af højesteretsdommer Theodor Petersen i artiklen „Domsmandsinstitutionen og Højesteret“, Juristen 1970 s. 181—200.

²²) Kriminalstatistikens gruppe „i øvrigt“ har ikke fundet anvendelse her. Det skal bemærkes, at skærpelse/formildelse ikke altid falder sammen med de i afsnit 4 og 6 anvendte kriterier (fulgt anklagemyndigheden/fulgt forsvaret). En skærpelse kan være et for tiltalte gunstigt resultat, f. eks. hvor bøden forhøjes, men han får lov at beholde kørekortet.

²³) I de to sager i tabel 3 og 4, hvor anklagemyndigheden var udsat for formildelse, havde tiltalte anket selvstændigt (U 1958.1079 og U 1961.192). De tre sager i tabel 3, hvor tiltalte blev udsat for skærpelse, er U 1960.638, U 1968.78 og U 1966.25. I de to første blev bøden forhøjet, mens frakendelsen af kørekortet blev opretholdt; i den sidste blev frakendelsestiden forlænget fra ½ år til 1 år.

Blandt anklagemyndighedens anker kan man imidlertid sondre mellem de tilfælde, hvor en 3—3 afgørelse ved landsretten er påanket, og de øvrige. Der viser sig da en ikke uvæsentlig forskel. Af 3—3 afgørelserne skærpes 78 %, af de øvrige kun 63 %. Forskellen kan f. eks. forklares, hvis flertallet ved 3—3 afgørelserne hyppigst består af 2 eller 3 læge dommere. I så fald kan man nemlig i skærpelsen lægge, at højesteretsdommerne er enige med deres juridiske kolleger i landsretten.

Stadigvæk mangler dog en god del af forklaringen på, at der ikke er „balance“. Forskellen på anklagemyndighedens og de tiltaltes succes med anker kan måske til en vis grad tilskrives, at anklagemyndigheden, der har et indgående kendskab til domspraksis, kun anker „gode“ sager (d. v. s. sager, hvor der er god chance for skærpelse), mens de tiltaltes anker indeholder både skidt og kanel.

Alt i alt kommer man dog næppe uden om at formode, at højesteretsdommerne i de alvorligere færdselssager er strengere end landsdommerne. Eller sagt på en anden måde: Højesteret strammer til stadighed kursen på dette område.

Ved spørgsmål om betinget dom (tabel 4) synes der igen at være langt fra en „balance“. Forholdet mellem skærpelser og formildelser er 2,4 (50 mod 21). I alt væsentligt kan det imidlertid forklares ved, at anklagemyndigheden har anket 2,2 gange flere afgørelser end de tiltalte (71 mod 32).

Der er ikke meget forskel på hyppigheden af succes. Anklagemyndigheden har succes med 70 % af sine anker, de tiltalte med 66 % af deres. Det skal dog bemærkes, at der er væsentlig forskel på de tiltaltes resultater før og fra 1967. Det kan fortolkes som et vist omsving i Højesteret. Tallene er dog små.

Blandt anklagemyndighedens anker kan man igen sondre mellem 3—3 afgørelserne og de øvrige. Igen er der forskel. Ved 3—3 afgørelserne har anklagemyndigheden haft succes med 79 % af sine anker, ved de øvrige kun med 59 %.

Alt i alt er der m. h. t. spørgsmål om betinget dom ingen grund til at tro, at højesteretsdommerne er strengere end deres juridiske kolleger i landsretten.

Ovenstående viser, at der vil være gode muligheder for at analysere det, der i kriminalstatistikken fremtræder som manglende „balance“. Analysen her gør det nærliggende at fremsætte den formodning, at højesteretsdommerne ikke i almindelighed er strengere end deres juridiske kolleger i landsretten.

8. Dommernes baggrund.

Man vil nok vente, at der er en vis sammenhæng mellem dommernes baggrund og deres mildhed/strengthed.

En meget enkel betragtning er den, at der skulle være en for-

bindelse mellem dommernes personlige forhold og deres stillingtagen til konkrete sager²⁴). Således skal den påstand være fremsat, at cyklende dommere er strenge mod bilister²⁵). Sådanne personlige forhold har jeg imidlertid ikke oplysninger om.

Derimod er det muligt at undersøge, om der er en sammenhæng med dommernes karriere før udnævnelsen til højesteretsdommer²⁶). Det, der falder mest i øjnene ved dommernes karriere, er imidlertid den store ensartethed. Næsten alle er startet i justitsministeriet (13 af 15) og har siden gjort dommerkarriere.

Den meget milde dommer C har en karriere, der afviger væsentligt fra de øvriges. Han har ikke gjort sædvanlig dommerkarriere. Derimod har han beskæftiget sig mere end sædvanligt med kriminalvidenskabelig teori. Dette sidste kan tænkes at føre til, at han lægger særlig vægt på specialpræventionen.

De to strengeste dommere, S og U, har i et ikke ubetydeligt tidsrum været ansat i overordnede anklagerstillinger. Om det er beskæftigelsen det pågældende sted, der har gjort dem til strenge dommere, eller om de har valgt stilling dér ud fra en „streng“ livsindstilling, kan ikke afgøres. Under alle omstændigheder er resultatet det samme: Den, der har haft længere tids beskæftigelse i en overordnet anklagerstilling, bliver en streng højesteretsdommer²⁷). Dette kan vel ikke forekomme overraskende. Dommere, der kommer fra en anklagerstilling, vil sikkert have særlig nemt ved at forstå anklagerens argumenter²⁸), herunder

²⁴) Theodor Petersen nævner i Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1947. 78 f følgende eksempel: Theodor Petersen, der da var byretsdommer, havde ved frokostbordet spurgt 9 kolleger til råds i en sag, hvor en vicevært var tiltalt for at have mishandlet en dreng, der havde terroriseret ejendommen; 5 dommere foreslog bødestraf, mens de 4 andre og Theodor Petersen selv foretrak hæftestraf. Det viste sig, at de 5 dommere, der ville have givet bøde, alle var barnløse, mens de andre 5 havde børn.

²⁵) Jvfr. Juristen 1963.4 note 8.

²⁶) Dommerkarrierer er belyst statistisk i Fuldmægtigen 1957.69—79.

²⁷) Se også Geoffrey Sawer: Law and Society (Oxford 1965) s. 91: „In Australia, it is widely thought that former Crown Prosecutors make hanging judges“.

²⁸) Den nuværende justitsminister (Knud Thestrup) pegede på en lignende sammenhæng under en debat i Folketinget om dommers uafhængighed, Folketingets forhandlinger 1964/65 sp. 2394: „... Efter min opfattelse er den afhængighed, vi har størst grund til at frygte hos en dommer, den ubevidste afhængighed, hvorimod jeg ikke tror på, at der i hvert fald i dag er nogen dommer, der vil dømmes anderledes, end han mener rigtigt, for at behage en minister.

Nej, den ubevidste afhængighed er langt mere sandsynlig og derfor farligere, og den består efter min mening deri, at den, der er oplært inden for centraladministrationen og præget af centraladministrations synspunkter, ofte vil have vanskeligt ved at sætte sig ind i andre måder at se tingene på.“

hans understregning af generalpræventive hensyn. Noget tilsvarende ville vel gøre sig gældende med dommere, der var rekrutteret fra forsvarerside.

Det må imidlertid også anføres, at dommer B, der ikke er særlig streng, i lang tid har virket i en anklagerstilling.

Nogen mulighed for at drage sikre slutninger fra karriere til mildhed/strengthed synes der altså ikke at være.

Mogens Moe.

Tabel 1.
ALVORLIGERE FÆRDSELSSAGER

	Delte afgørelser			Andel stemmer i delte afg.		Ensomme dissenser	Enstemmige afgørelser	
	Samlet antal stem- mer	Heraf milde (antal)	Heraf milde (%)	Samlet antal delta- gelser	Heraf i delte afg.(%)		Samlet antal stem- mer	Heraf milde (antal)
1. Dommer C	24	22	92	51	47	1	27	6
2. Dommer A	13	11	85	34	38	—	21	6
3. Dommer F	28	21	75	55	51	—	27	6
4. Dommer O	30	21	70	67	45	1	37	9
5. Dommer H	25	17	68	49	51	—	24	10
							136	37 (= 27 %)
6. Dommer B	23	15	65	64	36	—	41	10
7. Dommer I	23	13	56	45	51	1	22	7
8. Dommer P	37	20	54	71	52	1	34	6
9. Dommer D	36	19	53	73	49	—	37	8
10. Dommer J	31	16	52	74	42	1	43	10
							177	41 (= 23 %)
11. Dommer R	23	11	47	57	40	—	34	11
12. Dommer M	23	10	43	62	37	—	39	9
13. Dommer E	22	8	36	66	33	—	44	10
14. Dommer S	31	1	3	65	48	3	34	5
15. Dommer U	23	—	0	64	36	1	41	11
							192	46 (= 24 %)
*)								
Dommer L	15	11		31		2	16	5
Dommer T	13	6		31		—	18	2
Dommer G	11	10		26		1	15	1
Dommer N	3	1		11		—	8	3
Dommer Q	3	2		9		—	6	2
Dommer K	2	2		9		—	7	3
I alt	439	237	54	1014	43	12	575	140

*) Dommerne L, T, G, N, Q og K er gået af inden 31. 12. 1969.

Tabel 2.
SPØRGSMÅL OM BETINGET DOM

	Delte afgørelser			Andel stemmer i delte afg.		Eensomme dissenser	Enstemmige afgørelser		
	Samlet antal stem- mer	Heraf milde (antal)	Heraf milde (%)	Samlet antal delta- gørelser	Heraf i delte afg.(%)		Samlet antal stem- mer	Heraf milde (antal)	
1. Dommer C	21	18	86	32	66	—	11	9	
2. Dommer J	30	24	80	49	61	7	19	7	
3. Dommer B	19	10	53	32	59	—	13	6	
4. Dommer A	16	8	50	25	64	—	9	6	
5. Dommer E	28	14	50	45	64	2	17	8	
							69	36 (= 52 %)	
6. Dommer M	35	17	49	58	60	—	23	8	
7. Dommer P	19	8	44	44	43	1	25	9	
8. Dommer R	25	11	44	42	60	1	17	11	
9. Dommer O	26	10	38	39	67	—	13	4	
10. Dommer I	11	4	36	21	52	—	10	5	
							88	37 (= 42 %)	
11. Dommer F	18	6	33	33	55	1	15	4	
12. Dommer H	21	7	33	33	64	1	12	3	
13. Dommer D	34	8	24	57	60	—	23	9	
14. Dommer U	27	6	22	37	73	—	10	6	
15. Dommer S	26	5	19	41	63	1	15	5	
							75	27 (= 36 %)	
	*)								
Dommer T	19	15		26		—	7	3	
Dommer L	11	6		17		—	6	4	
Dommer G	8	5		17		—	9	2	
Dommer Q	4	—		9		—	5	3	
Dommer K	1	1		1		—	—		
Dommer N				—					
I alt	399	183	46	658	60	14	259	112	

*) Se tabel 1, noten.

Tabel 3.
ANKENS UDFALD. ALVORLIGERE FÆRDSELSSAGER.

		Skærpelse	Stadfæstelse	Formildelse	I alt
Alle anker		88	60	10	158
		56 %	38 %	6 %	100 %
		Forhold skærpelser:formildelser 8,8			
Tiltalte taget initiativet til anken		3	26	10	39
		8 %	67 %	26 %	101 %
Anklagemyndigheden*) taget initiativet til anken	3—3	47	13	—	60
	afg.	78 %	22 %		100 %
	Andre	38	21	1	60
		63 %	35 %	2 %	100 %
I alt		85	34	1	120
		71 %	28 %	1 %	100 %

*) I én sag tog både tiltalte og anklagemyndigheden initiativ til anke. Udfaldet blev formildelse.

Tabel 4.
ANKENS UDFALD. SPØRGSMÅL OM BETINGET DOM

		Skærpelse	Stadfæstelse	Formildelse	I alt
Alle anker		50	31	21	102
		49 %	30 %	21 %	100 %
		Forhold skærpelser:formildelser 2,4			
Tiltalte taget initiativet til anken	Før 1967	—	8	9	17
			47 %	53 %	100 %
	Fra 1967	—	3	12	15
			20 %	80 %	100 %
I alt		—	11	21	32
			34 %	66 %	100 %
Anklagemyndigheden*) taget initiativet til anken	3—3	33	9	—	42
	afg.	79 %	21 %		100 %
	Andre	17	11	1	29
		59 %	38 %	3 %	
I alt		50	20	1	71
		70 %	29 %	1 %	100 %

*) I én sag tog både tiltalte og anklagemyndigheden initiativ til anke. Udfaldet blev formildelse.